

PÄÄKIRJOITUS

Yliopistohistoria – ajankohtaisempi kuin koskaan?

Pieter Dhondt, Risto Ikonen, Arto Nevala, Antti Ronkainen

Käynnistellessämme yliopistohistorian teemanumeron kokoamista *Kasvatus & Aikaan* runsaat puolitoista vuotta sitten olimme hiukkasen epävarmoja, löytyykö kiinnostusta aihepiiriin erikoisnumeron verran. Jo ensimmäisen kirjoittajakutsun jälkeen oli selvää, että tekstejä on tulossa vähintään riittävästi. Niinpä luettavana on nyt määrällisesti tukeva ja – näin uskallamme sanoa – myös laadullisesti korkeatasoinen paketti. Otsikoita silmäilemälläkin huomaa teemanumeron kattavan ajallisesti pitkän kauden antiikista aina tälle vuosituhannelle. Toinen oleellinen asia on näkökulmien moninaisuus, sillä edustettuna on niin perinteistä, mutta aina tarpeellista perustutkimusta, kuin myös analyysijä yliopistomaailman uusien käytäntöjen vaikutuksista ja niihin mukautumisesta. Useat näkökulmat liittyvät kolmanteen keskeiseen elementtiin eli monitieteisyyteen. *Kasvatus & Aika* -lehden ensimmäisessä numerossa päätoimittaja Jukka Rantala painotti monitieteisyyttä yhtenä lehden keskeisenä lähtökohtana. Monitieteisyys on näkynyt lehdessä koko sen ilmestymisajan, mutta voi perustellusti sanoa, että juuri yliopistohistorian teemanumerossa se nousee korostuneesti esiin. Tämä koskee sekä kirjoittajakuntaa että kirjoitusten näkökulmia, lähestymistapoja ja metodisia valintoja.

Teemanumeron sisältö on poikkeuksellinen muutoinkin kuin artikkelien suuren määrän takia. Otsikon *Syväluotauksia* alla tarjoamme julkaisukanavan kahdelle normaalia artikkeleita huomattavasti laajemmalle tutkimukselle. Molemmat liittyvät saumattomasti numeron teemaan, ja ne pureutuvat tutkimuksellisesti tärkeisiin, mutta vähän käsiteltyihin aiheisiin. Lisäksi kummassakin tutkimuksessa on olennaista kokonaisvaltainen tarkastelu. Niinpä näkökulman ajallinen tai temaattinen supistaminen, eli käytännössä artikkelien lyhentäminen, ei voinut tulla kyseeseen. Näillä perusteilla päädyimme noudattamaan poikkeuksellista julkaisukäytäntöä.

Miksi yliopistohistoria sitten näyttää ainakin kirjoitusten määrällä mitattuna olevan edelleen tärkeä ja kiinnostavaksi koettu teema? Ensimmäisen osavastauksen tarjoaa pitkä tutkimustraditio. Yliopistolaitosta on Suomessa tutkittu modernien mittapuiden mukaan arvioituna jo pitkälti toistasataa vuotta. Traditiossa on ollut nousu- ja laskukausia ja eri aikoina ovat painottuneet erilaiset lähestymistavat, mutta ”korkein hengenviljely” on silti aina ollut yhteiskunnallisesti näkyvää, kiinnostavaa ja tutkimisen arvoista toimintaa. Toinen selitys löytyy teemanumeroa leimaavasta monitieteisyydestä. Kasvatus- ja muiden yhteiskuntatieteiden aseman vahvistuminen ja toisaalta tieteenalojen sisäinen pirstaloituminen ovat avanneet uusia näkökulmia ja tuoneet uusia metodisia elementtejä ja uusia tutkijoita perinteiseen yliopisto(historian)tutkimukseen. Samalla koko yliopistohistoria-käsite on laajentunut niin ajallisesti kuin sisällöllisesti.

Kolmas avainasia on ajankohtaisuus. Vilkaistu tutkimusperinteeseen osoittaa yliopistolaitoksen kiinnostaneen tutkijoita erityisesti isoina murroskausina. Viime vuosisadan alun koulutukselliset ja yhteiskunnalliset murrokset virittivät mielenkiintoa yliopistolaitoksen vaiheisiin ja toimintaan, samoin modernin koulutusyhteiskunnan rakentaminen toisen maailmansodan jälkeisinä vuosikymmeninä. Viimeiset pari vuosikymmentä yliopistolaitos

on koko koulutusjärjestelmän ja yhteiskuntarakenteiden tapaan saanut sopeutua muutoskausien sijaan jatkuvan muutoksen vaiheeseen. Lisäksi yliopistot on tavan takaa nostettu keskiöön innovaatioiden, tuotannollisen uusiutumisen, kansallisen kilpailukyvyyn, kulttuurisen ymmärryksen tai alueiden elinvoimaisuuden takaajina. Samalla milloin mikäkin intresiryhmä on opastanut yliopistoja ottamaan mallia ulkopuolelta ja muuttamaan arvojaan, käytäntöjään sekä toimintatapojaan. Toisin sanoen: hyppäämään minkä tahansa lyhytikäisen muotivirtauksen kelkkaan. Kaikki tämä on joka tapauksessa alleviivannut yliopistojen yhteiskunnallista merkitystä sekä niihin kohdistuvan tutkimuksen tärkeyttä ja ajankohtaisuutta.

Tämän erikoisnumeron artikkelien laaja-alaisuus paljastaa myös, miten suomalaisen yliopistohistorian kehityslinjat mukailevat kansainvälisiä muutoksia. Yliopistohistorian kirjoitus on 1980-luvulta lähtien muuttunut kolmella tavalla: näkökulmat ovat laajentuneet maantieteellisesti, temaattisesti ja ajallisesti. Perinteinen ja selvä rajautuminen oman instituution vaiheisiin täydentyi kansallisella ja kansainvälisellä vertailevalla tutkimusotteella. Yliopistojen perustamisvaiheisiin keskiajalla ja uuden ajan alussa kohdistunut mielenkiinto sai rinnalleen parin viimeisen vuosisadan muutoksia analysoivan tutkimuksen. Samalla aikaisempi, lähinnä institutionaalinen (ja juhlallinen), lähestymistapa täydentyi uusilla kysymyksenasetteluilla.

Tutkimuskentän uudistumisesta huolimatta juhlat ovat säilyttäneet etenkin kansainvälisesti tärkeän aseman yliopistohistorian traditiossa. Juhlavuosihistoriat fokuoivat usein yhteen juhlivaan instituutioon, kirjoittajina ovat juhliyan yhteisön jäsenet ja varsinkin kriisiaikoina juhlat tarjoavat vähintään epäsuorasti myös jotain opittavaa. Historiantutkijalle, joka paneutuu juhliyan yhteisönsä menneisyyteen, onkin tarjolla haasteita. Pitäisi nimittäin pystyä kirjoittamaan tieteellisesti täysipainoisesti ja tutkimuksen uusimmat virtaukset huomioiden, mutta toisaalta niin, että yliopisto näkyy ja näyttäytyy suurta yleisöä kiinnostavana elävänä instituutioon. Näin ajatellen yliopiston täytyy omaa historiaa tarkastellessaan myös uskaltaa irrottautua pitkään hallinneesta juhlapäivälähtökohdasta. Yhtäältä toki yliopiston juhlapäivät voivat olla sikäli merkityksellisiä, että tarjolla on ”ylimääräistä” rahaa vaikkapa historian kirjoittamiseen. Toisaalta juhlapäiviä voidaan historian näkökulmasta ”väärinkäyttää” antamalla kaunisteltu tai ihannoiva kuva yliopistosta aikana, jolloin ylimmän koulutuksen instituutiot mielellään korostavat julkisuudessa arviointituloksia tai sijoituksia rankinglistoilla. Toisenlainen ja riippumattomampi näkökulma avautuu sen sijaan, jos yliopisto ja yliopistohistoria tukeutuvat esimerkiksi tieteenhistorialliseen tai kasvatustieteenhistorialliseen lähestymistapaan, jotka ovat vahvasti läsnä tässä Kasvatus & Aika -lehden teemanumerossa.

Yliopistohistorian teemanumeron kokoaminen on ollut meille toimittajille miellyttävä ja monella tapaa antoisa tehtävä. Olemme olleet etuoikeutettuja saadessamme tutustua uusimpaan tutkimukseen ja voidessamme seurata käsikirjoitusten hioutumista hyvistä vieläkin paremmiksi. Tämä ei kuitenkaan olisi ollut mahdollista ilman nimettömiksi jääviä tieteen tekijöitä, jotka suostuivat toimimaan artikkelitarjokkaiden arvioijina. Oli ilo havaita, ettei tehokkuusajattelu ole kyennyt hävittämään tieteelle välttämätöntä ammatillista yhteistyötä, tiedeyhteisön kollegiaalisuutta. Vertaisarvioija ei saa tekemisistään julkista kiitosta, mutta tästä huolimatta pyyntöihimme vastattiin lähes aina myönteisesti. Kun jokaisella artikkelilla oli kaksi arvioijaa, lukija voi helposti laskea, kuinka moni tieteen tekijä on ollut osallisena tämän artikkelikokoelman tuottamiseen. Tämäkin osoittaa, että yliopistohistoria kiinnostaa ja innostaa – nyt kenties enemmän kuin koskaan ennen. Kauan eläköön vapaa tiede!

FT Pieter Dhondt (1976) is Senior Lecturer in general history at the University of Eastern Finland. His current research focuses on the history of university celebrations and on medical history.

KT Risto Ikonen on yliopistonlehtori Itä-Suomen yliopiston Kasvatustieteen ja aikuiskasvatustieteen oppiaineessa.

FT Arto Nevala on Suomen historian dosentti ja yliopistonlehtori Itä-Suomen yliopiston Historia- ja maantieteiden laitoksella

KM Antti Ronkainen on jatko-opiskelija Itä-Suomen yliopiston Kasvatustieteiden tohtoriohjelmassa.